

VTISI 30

Občasna razstava o spominih Slovenk in Slovencev po svetu na priznanje samostojne Slovenije

Tanja Roženberger

227

Občasna razstava z naslovom *Vtisi 30: Spomini Slovenk in Slovencev po svetu na priznanje samostojne Slovenije* je posvečena spominu na tridesetletnico slovenskega osamosvajanja. Nastala je v okviru projekta ponovne obuditve Kustodiata za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji, ki je potekal v Slovenskem etnografskem muzeju (SEM) od novembra 2020 do septembra 2021 z namenom zagotovitve rednega in kontinuiranega dela ter priprave kustodiata za zaposlitev kustosa. Kustodiat je že deset let nezaseden, žal tudi ob izteku projekta cilj še ni dosežen in ostaja v viziji muzeja v prihodnje.

Z odprtja razstave *Vtisi 30* (foto: Blaž Verbič, 2021)

Razstava je bila v prostorih SEM na ogled od junija 2021 do januarja 2022, vsebinsko sta jo zasnovali in pripravili Tanja Roženberger, zaposlena na projektu obuditve Kustodiata za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji, in Helena Janežič, odgovorna strokovnjakinja za Zbirko knjižničnega gradiva Slovencev v zamejstvu in po svetu v Narodni in univerzitetni knjižnici.

Raziskava je bila izvedena z metodo intervjuja (vprašalnik) in v reprezentativnem vzorcu med različnimi starostnimi in profesionalnimi skupinami Slovenk in Slovencev v izseljenstvu po celem svetu, med rojaki, ki živijo v sosednjih deželah, in med povratniki. Sodelujoči so izhajali iz različnih socialnih in profesionalnih ozadij in so različno dolgo bivali v tujini. Sodelovali so takratni šolarji, študentje, osebe, ki so bile vpete v družbenopolitično življenje, kulturniki, poslovneži, umetniki.

228

Vprašalnik je obsegal vprašanja o osebnih spominih posameznika na osamosvojitve Slovenije, o tem, kdaj in kako so sprejeli novico o prelomnih trenutkih v rodni domovini, kakšen je bil njihov odziv in kaj jim pomeni Slovenija danes. Svoje vtise je prispevalo 67 Slovenk in Slovencev iz slovenskega zamejskega prostora, držav nekdanje Jugoslavije, Evrope, Amerik, Azije, Avstralije ter povratnice in povratniki v domovino.

Na ta način smo pridobili prerez slovenskega spomina na čas osamosvojitve zunaj meja matične države in v mednarodnem kontekstu.

Za vse sodelujoče je bila razglasitev samostojne Slovenije pretresljiv in globoko doživet dogodek, celoten proces osamosvajanja pa pomemben del graditve osebne in nacionalne identitete. Pogost je bil aktiven in aktivističen odziv posameznic in posameznikov na diplomatskem in družbenopolitične parketu, na podlagi skupnih idej pa so se ljudje med seboj povezali in oblikovali skupine civilnih iniciativ, ki so odločno in organizirano svetu sporočale, kaj se v Sloveniji dogaja:

... Začeli smo z aktivnostmi, srečevanjem, pisanjem pisem v londonske časopise in organizacijo mreže v Londonu živečih rojakov. Ob večerih sem klical eno številko za drugo ... ljudje so bili začudeni, tudi nezaupljivi ... Z nizozemskimi prijatelji smo ustanovili Klub Independent Slovenija, tiskali mape in papirje z našim logotipom ... S sinom Jimom sva bila v nošah tudi v procesiji v clevelandski katedrali, kjer smo imeli priliko podpisati peticijo, da bi vlada ZDA priznala Slovenijo ... Za informiranje širše kanadske slovenske skupnosti sem že 11. julija pripravila publikacijo Vojna v Sloveniji, ki je bila razdeljena Slovincem po celi Kanadi ... Lobirali smo pri politikih, članih parlamenta ... množično smo se udeležili manifestacije na Trocaderu, na Ploščadi človekovih pravic pri Eifflovem stolpu ... Skupno smo se pripravljali za shode, demonstracije, pisali nešteta pisma v avstralski parlament in tudi drugim državam ...

V zanosu osamosvojitvenih novic iz samostojne Slovenije so se mešala čustva sreče, zanosa, a tudi strahu in zaskrbljenosti za prihodnost ...

Sledila je slovenska pesem vrh stopnic, na katerih smo nazdravili novorojeni državi s šampanjcem. Žareli smo od sreče in veselja ... Še isti dan smo se sredi dneva zbrali v naši slovenski cerkvi Svetih bratov Cirila in Metoda in skupno, močno ganjeni, čustveno molili za našo domovino, za njeno uspešno in varno bodočnost

... Prijatelj je bil vpoklican v TO v Ilirsko Bistrico, kjer bil položaj zaradi vpadne ceste za tanke JLA resen. Vsak večer sem bila z njim telefonsko povezana in seveda z njim trepetala ... Bil sem presrečen za rezultat, ampak istočasno tudi zaskrbljen za nadaljnji razvoj demokratizacije Slovenije ... Strašen je občutek nemoči, ko si tako daleč stran od svojih in ne veš, ali so na varnem, kaj se bo zgodilo. In totalen občutek nerealnosti, ko hodiš po Parizu, kjer življenje teče, kot da ni vojne za vokalom, kot da se to nikogar ne tiče ... V vasi sem najprej kupila dve sveči (barve – sprave po nesporazumu) ... šla naravnost skozi vrata svetišča (nihče od šamanskih stražarjev se me sploh ni upal ustaviti, čeprav običajno t. i. 'stražarji vrat' strogo nadzorujejo vhod!) ... vrgla sem se na kolena, prižgala sveči in tulila ... tulila in rotila ... zakaj in kako in prosila, naj se ta situacija vendarle pravično uredi ...

Razstava Vtisi 30 (foto: Blaž Verbič, 2021)

Poudarili so, da se je s samostojno Slovenijo pomembno in prepoznavno gradila osebna in narodna identiteta v tujini, ki jih navdaja s ponosom:

... Slovenija je naša domovina, prepoznamo se v slovenskih državnih simbolih, zastavi in himni; v Italiji pa imamo organizirano bivanje, spoštujemo njene zakone in plačujemo davke, a italijanska zastava ni naša zastava in himna še manj ... V Ljubljani sem si na stojnici na Čopovi nakupila značk, nalepk, zastav in zastavic, majic, svinčnikov s slovenskimi simboli, ki sem jih nato lepila na vidno mesto na platnice zvezkov in knjig, jih delila med prijatelje, vrsto let sem vozila avto z nalepko karantanskega panterja ... Neodvisnost Slovenije je zame pomenila obnoviti mojo lastno zgodovino. Že od majhnega so me od drugih otrok razlikovale navade in drugače izgovorjene besede. Samo pomislite, da nismo znali špansko, ko smo začeli hoditi v argentinsko šolo, govorili smo le slovensko. Razlagati, da so moji starši Slovenci, ni bilo enostavno ... Po nekaj letih, ko se je Slovenija osamosvojila, sem si med študijem uredila slovensko državljanstvo. Moja mama je namreč iz

Slovenije in mi je po njej pripadalo. Študirala sem v Ljubljani in če se Slovenija ne bi osamosvojila, se verjetno ne bi odločila za ta korak ... Resnično edinstven zgodovinski dogodek najinega življenja! Ponosna sva, da sva sodelovala, da sva skromen delček zgodovine. Ostajava ponosna Slovenca ...

230

Pogled na razstavljeno gradivo (foto: Blaž Verbič, 2021)

Razmišljanja na vprašanje o današnjem pogledu na Slovenijo po tridesetletni dobi samostojnosti so pozitivna: *»Navdušenja nad samostojno Slovenijo še nisem izgubil in upam, da ga nikoli ne bom. V svojih 30 letih obstoja je Slovenija dokazala, da zmore. To pa zato, ker je naš narod sposoben in priden. Je inteligen in pošten ...«*, a tudi kritična, z željami za večjo složnost:

... Kot kulturna delavka s ponosom gledam na osamosvojitve Slovenije kot na veliko zgodovinsko dejanje, ki je omogočilo narodno prepoznavnost Slovencev v svetu, želela pa bi, da bi bili Slovenci bolj složni ... Prelepo je bilo živeti v času, ko smo dobili svojo državo in k temu po svojih močeh prispevati. A, ko najhujša nevarnost mine, gremo, namesto skupaj, žal spet vsak po svoje ... Škoda, da ta enotnost ni trajala in da danes nekateri razmišljajo, da samostojna Slovenija, ki jo je takrat objubljaljo njeno politično vodstvo, ni tista država, na katero so upali pred 30 leti ... Slovenija je sicer vedno moja dežela, ne vidim je pa več v tako idealizirani luči, kot pred tridesetimi leti ...

Poleg razstave izbranih zapisov je soavtorica razstave Helena Janežič pripravila izbor tiskov, ki jih v Narodni in univerzitetni knjižnici hranijo v Zbirki knjižničnega gradiva Slovencev v zamejstvu in po svetu. Različne publikacije so ob osamosvojitvi Slovenije ali kasneje kot spominsko literaturo pripravili in izdali Slovenci po svetu.

Zapisi 67 sodelujočih so z ustreznimi slikovnimi prilogami dokumentarno urejeni in sodijo v fond osebnih zgodb Kustodiata za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike

narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji v SEM in fond Narodne in univerzitetne knjižnice. Razstavo je oblikovala avtorska ekipa TAK kolektiva in ustvarila pregledno, intimno in estetsko postavitev, ki izkazuje spoštovanje in poklon izraženim in zaupanim spominom. Z avtorico Heleno Janežič se zahvaljujeva vsem sodelujočim.

Avtorice in avtorji vtisov na razstavi so: Agata Klinar, Alfred Brežnik, Alojz Macuh, Ana in Karlo Vičič, Ana Matusinović, Andrew Anžur Clement, Anica (Ann) Žagar, Anica in Lojze Markič, Anton Komotar, Berta Jereb, Bonnie Pohar Prokup, Breda Strojnik Wilkinson, Cvetka Kocjančič, Daniel Jadran Maurice, Draga Gelt, Elena Isabel Likozar, Erika Jazbar, Frank Vovk, Franko Košuta, Gorazd Živkovič, Helena Leber, Igor Žnidaršič, Ivan Stanislav Prosenak, Ivo Jevnikar, Janez Zorec, Jasna Simoneta, Johnny Snidarich, Jože Pirjevec, Jože Stražar, Jožejka Debeljak Žakelj, Jožica Čeč Drese, Jožica Marn Gerden, Katarina Pakelj, Lenti Lenko, Lucija Srnec, Lučka Koščak Kaegi, Maria Ana Homovc, Mariana Burger, Mariana Poznič, Marija Ahačič Pollak, Marija Mojca Terčelj, Mark Shirzel, Marko Hawlina, Martina Repinc, Maša Arko, Michael Koski, Milka Olip, Mira Kosem Borštnik, Miran Košuta, Miroslav Košuta, Nadia Molek, Nancy Kochevar, Nevenka Golc Clarke, Norm Setnikar, Oskar Molek, Peter Hames, Polona Jurinič, Radko Jorge Komotar, Rok Fink, Simona Bennett, Stanislava Gillgren, Tončka in Jože Šimc, Uši Sereinig, Vera Hrga, Vera Tuta, Vilma Rojic, Zvezdan Pirtošek.